

מ' ט': הַרְגָּלָה - הה"א בפתח גנובה ומפיק ה"א, ויש להגות את הה"א בשווא נח, והפתח נקראת לפני הה"א.

לְעָרִי - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'לְהָרִי' בה"א.

מ' י': מְשָׁלָה - הטעם מלעיל במ"ס^ח, והשי"ן בשווא נע^ט.

מ' י"א: פְּרָעָה, יִרְעָה - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'כְּרָעָה' 'יִרְעָה' באל"ף^א.

מ' י"ב: בְּשַׁעֲלֹ - יש אומרים שהשי"ן בקמץ גדול, וכך מנהג הספרדים^ב. ויש אומרים שהשי"ן בקמץ קטן^ג. והעי"ן בחטף קמץ קטן.

וְכָל - הכ"ף בקמץ גדול^ד.

הָרִים - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע

שקורא 'אָרִים' באל"ף.

מ' י"ג: מִיִּתְּנֶנָּה אֶת־רוּחַ יי - יש לשים לב לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'מִי תִּנֶּן אֶת־רוּחַ יי'.

יִדְיֵעֶנּוּ - העי"ן בסגול, והנו"ן דגושה, והוא לשון יחיד נסתה. והקורא 'יִדְיֵעֶנּוּ' בצירי ורפה^ט, משנה משמעות ללשון יחיד המדבר על רבים וכולל עצמו עמהם^ז. וכן הוא להלן (י"ד).

מ' י"ד: וְלִמְדָהּ, וְלִמְדָהּ - המ"ם בדגש, והשווא נע.

מ' ט"ו: הֵן, הֵן - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'אֵין' באל"ף ותשתנה המשמעות.

מְדָלִי - הדלי"ת בדגש, והשווא נע.

מ' י"ח: תְּדַמֶּינָה - המ"ם בדגש, והשווא נע.

תַּעֲרֹכּוּ - הטעם מלעיל בתי"ו^י (וראה עוד במדור חילופי נוסחאות).

שאתר תנועה גדולה אינו נע בהכרח, השווא כאן נח.

משפט מילה זו להיקרא 'גִּבְהָ' (כמו: מלך), שהה"א האחרונה בשווא נח בלבד, אך משום שהאות ה"א מוצאה מהגרון שהוא המוצא העמוק ביותר, ואין אפשרות להגות אות גרונית בשווא נח אחר חולם, ואי אפשר להניע את השווא ולהוסיף לו חטף, משום שאין שווא נע בסוף תיבה, לכן נוסף פתח לפני הה"א, כדי שיוכלו לבטא את הה"א כהוגן בשווא נח (וכן הוא בשאר האותיות הגרוניות, וכוונתו: פתח, דגש).

ולענין אופן קריאת פתח זה, במדקדים מובאות שתי דרכים בזה, יש שכתבו שהפתח נהגה תחת אות אל"ף שאינה כתובה, ונקרא כאילו כתוב 'אֵלֹאֵה', 'שִׁאֵה', 'רְקִיאֵה', ויש שכתבו שהפתח נהגה תחת האות שנמשכת במבטא מהתנועה הקודמת, ונקרא כאילו כתוב 'אֵלֹוֶה', 'שִׁיֵּה', 'רְקִיֵּה' (ראה מנחת שי בראשית א' ו').

ובאמת מסתבר שאין זו מחלוקת באופן הקריאה, אלא זו דרך קריאה אחת, שניתן לתארה בשני אופנים שונים. ועיקרה, שאין הפתח נהגה תחת האות עצמה, אלא לפניה.

א" בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכתוב לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן ג"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן ג"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות. ומן הענין להזכיר את דברי היעב"ץ שכתב (הקדמת סידורו, סולם בית אל): דיבור הפה ומבטא השפה, צריך להיות שלם בחיתוך הלשון, כל מום לא יהיה בו, באות, בניקוד, בטעם, כהלכות לשון הקודש בכל תנאיו העד בעם, מה נמלצו אמרי נועם, ובייחוד שלא לקרות לעייני"ן אלפי"ן וכן ההי"ן.

ב' שהרי כתבו המדקדים (ראה רד"ק מכתב י"ב ובהללים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ, הוא בהכרח קמץ גדול.

ג' על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, משום שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן. ואף שאין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, כאן ההברה היתה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית ראויה היתה להנקד בשווא נח (בשעילי), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה,

דינה כהברה סגורה, ויכול לבוא בה קמץ קטן.

ד' משום שהוא מלשון מדידה וכויל. בשונה מתבית 'כל' מלשון כלל, המנוקדת בחולם כשהיא מוטעמת, ובקמץ קטן כשהיא מוקפת.

ט' ובמפרשים יש שפירשו (רש"י, מהר"י קרא, אב"ע בשם רס"ג, רד"ק) שה' הוא זה שתכן את הרוח (קבע את תכונתה של הרוח), וי"ן זו תשובה לשאלה 'מִי תִּנֶּן אֶת רוּחַ' (יש שפירשו שהוא מוציא את הרוח במידה שלא חזיק, ויש שפירשו שהוא שתכן את רוח הקודש שבפי הנביאים), ולפי זה המשנה את הטעמים משבש את המשמעות. אך יש שפירשו (אבן עזרא, מהר"י כספי, רמב"ם מורה נבוכים חלק א' פרק מ', וכן משמע מדברי ר' ישעיה מטראני) ש'י"ן אינו תשובה לשאלה, אלא הכוונה ל'רוח יי', ולפי זה לכאורה אין שינוי משמעות בשינוי הטעמים. ומכל מקום למעשה אין לנו לקרוא אלא כפי הטעמים המסורים בידינו.

ט"ו לקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, גם אם לא יקפידו על הדגשת האות, אע"פ שעשו בזה שלא כדין, לכאורה לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת על ידי הקריאה בסגול. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, שאצלם כל הבידול בין המשמעים ניכר רק על ידי הדגש והרפה, אם לא יקפידו להדגיש כראוי, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

י' וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ג' בדפוס ח') (לר' אברהם ישראל זאבי זצ"ל אב"ד חברון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוזכר פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי ששינה וקרא 'תְּשַׁלְּחֵנּוּ' בנו"ן רפה במקום 'תְּשַׁלְּחֵנּוּ' בנו"ן דגושה, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א [או"ח סימן קמ"ב סעיף א'] שבשינוי משמעות הענין מחזירין אותו). והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

י"ב בלשון הקודש התיבות מוטעמות או מלרע בהברה האחרונה של התיבה, או מלעיל בהברה אחת לפני האחרונה, אך אין תיבות המוטעמות שתי הברות לפני ההברה האחרונה. וכאן יש תופעה חריגה שהתיבה מוטעמת באות תי"ו שהיא שתי הברות לפני ההברה האחרונה (ת-ע"כ).

והטעם לחריג זה, משום שדרך הלשון שכאשר יש טעם משרת הסמוך לטעם אחר, והטעמים באים בהברות רצופות ללא חציצה, אע"פ שהתיבה הראשונה ראויה להיות מוטעמת מלרע, יסוג הטעם הברה אחת אחורה, כדי למנוע סמיכות הברות מוטעמות, והתיבה תהיה מוטעמת מלעיל (כלל זה מובא בכל המדקדים, וראה למשל אבן עזרא בראשית י"ב י"ג, ויקרא ז' ח').

אך הכלל הוא שהטעם נסוג רק להברה פתוחה (היינו הברה שאינה מסתיימת בשווא נח או דגש, כגון 'קָרָא מִלֵּה' שהברת 'ק' היא פתוחה), ואם ההברה סגורה הטעם לא יסוג וישאר מלרע (כגון 'נִקְחָה קֶרֶחַ' שהטעם לא נסוג אחור לאות יו"ד כיון שזו הברה סגורה), ולכן כאן בתיבות 'תַּעֲרֹכּוּ לֹא' הטעם לא יסוג להברת 'עָרַ' שהיא הברה סגורה והטעם אמור להישאר מלרע בכ"ף.

אלא שהברת 'עָרַ' אינה הברה גמורה, שהלא התיבה היתה ראויה להנקד 'תַּעֲרֹכּוּ' על משקל 'יִחְשְׁבוּ', ולהיות בעלת שתי הברות בלבד (שהלא שווא אינו הנוטה), ורק משום שדרך אות גרונית המנוקדת בשווא נח להתרחב לחטף פעמים רבות, העי"ן צריכה להתרחב ולהנקד 'תַּעֲרֹכּוּ', ומחמת שלא יתכן חטף לפני שווא, הורחב החטף שבעי"ן לתנועה גמורה ומנוקד 'תַּעֲרֹכּוּ'.

וכיון שהברת 'עָרַ' אינה הברה גמורה, לכן נחשב כאן שהטעם נסוג אחור הברה אחת בלבד, ולא שתי הברות, ומשום כך יכול הטעם לסגת אחור (וכיוצא

3

במרכא – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ז, ס"א ס"ג, א"א א"ה. ~ ובדפוס: ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ט"ד, ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט סי"א סי"ב סי"ג סט"ו סי"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

מ' כ"ד: וְגַם-נֶשֶׁף / (וְגַם נֶשֶׁף)

במקף – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט סי"א סי"ב סי"ג סט"ו סי"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

בקדמא – בדפוסים^{כה}: רא"פ, לטריס, קורן.